

hof van eede

het weiss-
effect

Personen

Pieter-Jan

Greg

Ans

salinger (als voorbeeld)

ans Mag ik beginnen met een voorbeeld?

Salinger.

J.D. Salinger, de schrijver.

Had het aan hem gelegen,

dan konden we zijn huis nu zelfs niet meer bezoeken,

dan was alles met de grond gelijk gemaakt.

Ze mochten zijn huis platbranden

na zijn begrafenis.

Dat had hij gezegd.

Of dat zou hij toch kunnen gezegd hebben.

En uit eerbied voor hem willen we zijn wensen natuurlijk nakomen.

Natuurlijk.

De eerbied is groot.

Elke kunstenaar wil zijn werk voor zich laten spreken.

Natuurlijk.

Elke kunstenaar wil verdwijnen achter zijn werk.

Persoonlijk vind ik ook dat het werk centraal moet staan.

Maar ik wil toch even een onderscheid maken.

Ge hebt de onsterfelijkheid in het klein.

En die respecteren we.

Dat ge eeuwig voortleeft voor uw naasten.

Dat er een testament bestaat.

Enzovoort.

Maar ge hebt ook de onsterfelijkheid in het groot.

En over die grote onsterfelijkheid heeft een kunstenaar niets te zeggen.

Dat gaat over wat hij nu nog betekent
voor liefhebbers als wij.

...

Pieter-Jan en Greg komen nog.

Ze zijn nog onderweg.

Ze kunnen hier elk moment zijn.

Pieter-Jan en Greg zitten aan de kant van de scène en begroeten het publiek.

En misschien ook even voorstellen aan Jan, onze technicus.

Hij is er ook bij vandaag,
om alles in goede banen te leiden.

Hij is ook diegene die hier alles al heeft opgehangen en klaargezet.

...

Maar dus Salinger.

– En dan gaan we over Weiss beginnen hoor. –

Na zijn dood had Salinger dus niets meer te zeggen over wat er met hem
zou gebeuren.

En zelfs tijdens zijn leven wou hij al niet dat er biografieën over hem
zouden verschijnen, maar ze verschenen toch.

Hij was er faliekant tegen,

weigerde alle interviews,

leefde als een kluizenaar in een afgelegen huis in Cornish, Amerika,

waar hij de wereld afzwoer,

waar hij verzaakte aan de dingen,

waar hij niks anders wou dan vergeten worden.

Maar hij werd natuurlijk niet vergeten.

Ah nee daar had hij niets meer over te zeggen.

Salinger moest er niets van weten
dat iedereen hem ineens Jerry ging noemen,
maar wat kunt ge doen?

Pieter-Jan komt op, helemaal in het rood gekleed.

pieter-jan Hallo.

ans Ah Pieter-Jan!

Dat is Pieter-Jan.

Hij is er vanavond voor het eerst bij
zoals er onder jullie misschien ook zijn
die er voor het eerst bij zijn.

En Greg, waar is Greg?

pieter-jan Ja Greg is nog parking aan het zoeken, hij komt eraan.

Ik hoorde dat ge het over Salinger had?

ans Ja dat heb ik net gedaan.

Als voorbeeld voor die Grote en Kleine Onsterfelijkheid.

pieter-jan Hebt ge trouwens die reportage gezien van toen Salinger nog
leefde?

Zijn oprit stond vol mensen
die allemaal stonden te wachten
tot hij zou buitenkomen.

Een van die mannen zei wel iets schoons:

‘Ik ben hier omdat ik ‘The Catcher in the Rye’ heb gelezen, en ik heb beseft
dat Jerry en ik vrienden zijn, dat we mekaar begrijpen, en dat ga ik hem
zeggen zodra hij buitenkomt.’

Maar er waren er ook die een verkeersongeluk begonnen na te spelen op
zijn oprit met liters ketchup om hem buiten te lokken.

Maar Jerry kwam niet buiten.

ans Ja maar ik geloof echt dat zijn behoefte aan privacy oprecht was.

pieter-jan Ja maar ik ook.

Ik geloof ook dat het oprecht was.

ans Dat was ik eigenlijk net aan het zeggen:

juist door zich onzichtbaar te maken

werd hij een mythe.

En het is wel dankzij die mythe

dat hij nog altijd gelezen wordt.

Al die lezers, die liefhebbers, zijn net nodig om zijn werk door te geven.

Want wat is een boek zonder zijn lezers?

Zijn werk, 'The Catcher in the Rye' bijvoorbeeld, leeft nog altijd voort.

Daar worden jaarlijks nog gigantisch veel exemplaren van verkocht...

greg 250.000 exemplaren.

ans Ah kijk, 250.000 exemplaren.

... En het heeft nog altijd datzelfde effect.

The lost generation is nog altijd even lost.

Iedereen wil nog altijd weten wie die Jerry was,

wie die onzichtbare man was die hen zo goed begrepen heeft.

...

Zeg en Greg was hier op het plein parking aan het zoeken?

pieter-jan Ik ga anders nog eens kijken waar hij blijft.

ans Trouwens, ik heb ze allemaal door Greg leren kennen.

Pessoa, Kafka, Salinger, Pynchon, Weiss.

Allemaal mythes.

Allemaal door Greg leren kennen.

Bijvoorbeeld:

Greg was naar New York gereisd en was daar gaan dolen zoals Holden Caulfield, het hoofdpersonage uit 'The Catcher in the Rye'.

En toen hij terugkwam en al zijn verhalen aan mij vertelde, begreep ik hem ineens.

Die grootstedelijke wanhoop.

Greg is het type liefhebber dat het nodig vindt al die plekken te bezoeken.

En ik ben ook een liefhebber, maar voor mij zijn de verhalen van Greg genoeg.

Niet alles moet inslaan als een bliksem, toch?

Zo gaat dat bij mij.

Het heeft bijvoorbeeld ook heel lang geduurd

voordat ik een tankstation mooi vond.

't Is pas sinds ik Edward Hopper heb leren kennen, dat elke keer als ik ga tanken, het lijkt alsof ik in een schilderij sta te tanken.

pieter-jan Ja Greg komt.

ans Ah goed.

Ja ik was net beginnen te vertellen dat Greg veel reist.

Ik weet niet of u veel reist?

pieter-jan Nee eigenlijk niet.

ans Ik ook niet.

Maar dat is ook niet nodig.

Ge hoeft niet per se te reizen om iemands bestaan te herdenken.

Ge komt misschien zelfs nog het dichtst bij iemands werk als ge bijvoorbeeld staat te tanken.

pieter-jan Oei tanken?

Ah sorry neeneeneee.

Hij is de auto aan het parkeren.

ans Zet die spullen daar maar.

Jaja Greg is aan het parkeren.

Maar ik was aan het zeggen dat sinds ik Edward Hopper ken, ik lijk te tanken in een schilderij.

Tanken is niet meer hetzelfde.

Een tankstation is niet gewoon een tankstation
maar poëzie.

pieter-jan En jij bent nog doorgegaan op Salinger?

ans Jaja als voorbeeld.

pieter-jan En de gevolgen van 'The Catcher in the Rye' voor John Lennon.

Ook?

ans Zet het daar maar neer.

pieter-jan Ik vond het alleszins een heel goed idee, om met Salinger te
beginnen.

ans Dat doet mij plezier.

pieter-jan Ik vind het wel spannend vanavond.

ans Ja dat zal wel.

Maar het zal zichzelf wel uitwijzen hoor.

En Jan is er ook.

Hebt ge Jan al gezien?

pieter-jan Dag Jan.

ans En hij was nog aan het parkeren,
of hij was al geparkeerd?

pieter-jan Hij was al geparkeerd.

Geen idee waar hij blijft.

ans Misschien nog muntjes aan het zoeken.

greg Ja ik ben er.

Sorry sorry sorry.

Ik vond geen parkeerplaats.

aan publiek Ah jullie zijn er al?

Ik dacht dat iedereen te laat zou zijn.

Jullie hebben geen problemen gehad?

Ik zat vast in al die eenrichtingsstraatjes.

Ik ben ook geflitst denk ik.

Shit sorry sorry.

Waren we veel te laat?

pieter-jan En ik reed met Greg mee

dus ik kon er niets aan doen.

greg Nee nee 't is mijn schuld.

Ge hebt toch nog niets over Weiss gezegd?

ans Nee ik heb gewacht op u.

Maar ik heb wel al verteld dat wij allebei liefhebbers zijn, maar dan totaal anders.

greg Ja heel belangrijk.

De ene liefhebber is de andere niet.

Er zijn gradaties.

pieter-jan Helemaal mee eens!

ans Absoluut.

En dat we hem dus ook hier kunnen ontdekken.

Het is niet nodig om op reis te gaan.

greg Het is leuk, maar niet noodzakelijk.

ans Ja 't is leuk, maar we kunnen hem ook hier ontdekken.

greg We kunnen hem ook hier ontdekken.

ans Liefhebbers zijn in ieder geval noodzakelijk voor het doorgeven van het werk,

daar heb ik wel de nadruk op gelegd.

greg Absoluut.

Van levensbelang.

pieter-jan Zelfs voor de economie.

Er is een apotheker in Dublin, 't is te zeggen, in een boek van James Joyce, en die verkocht citroenvormige zeepjes.

Dus al die fans naar Dublin om daar citroenvormige zeepjes te kopen.

En in die straat is ook echt een apotheker.

Maar die verkocht geen citroenvormige zeepjes.

En die heeft ook nooit citroenvormige zeepjes verkocht.

Dat bleek verzonnen.

Het was fictie waarvan ze wilden dat het echt was.

En dit gaat ge niet geloven: die apotheker is speciaal citroenvormige zeepjes gaan maken,

en die is daar rijk van geworden.

Ik weet dat omdat John Lennon daar ook ging voor citroenvormige zeepjes.

Dat is nu een lerse grap trouwens.

...

John Lemon.

greg Oké is alles klaargezet?

ans Maar een handeltje gaan we niet opzetten hoor.

Het is een viering vanavond.

Alles staat in het teken van Edgard Weiss.

greg Ja we vieren Weiss vanavond.

pieter-jan Ja ja ik weet het.

ans Daarom is iedereen hier natuurlijk,

om Edgard Weiss te vieren.

Hij zou het eens moeten weten, Edgard Weiss,
dat wij hier...

greg Oh ik ben die steen vergeten.

Pieter-Jan, kunt ge die even uit mijn auto halen?

pieter-jan En waar staat uw auto?

greg Gewoon hier voor de deur.

pieter-jan En hij is los?

greg Ja hij is los.

...

Ja nu we even alleen zijn,

Pieter-Jan heeft mij net in de auto gezegd

dat hij op het punt staat te stoppen met werken.

Hij zit op het randje van een burn-out.

En dat niemand naar hem lijkt te luisteren.

ans Oei.

greg Dus misschien moeten we toch een beetje rekening houden met zijn
situatie.

ans Ik zei alleen dat het helemaal niet de bedoeling is om er de economie
mee vooruit te helpen.

Het is hier een viering.

Liefhebbers in het hier en nu.

greg Ja natuurlijk,

ik weet het, ik weet het,

liefhebben is genoeg.

het paard van nietzsche

greg Ah en net omdat het een viering is –

als ik eventjes mag terugkomen op ons telefoongesprek – denk ik dat het ook echt beter is als we het vanavond niet over Nietzsche hebben.

Het zal de mensen alleen maar verwarren.

ans Gemiste kans denk ik dan.

Ik blijf erbij, dan leggen we ons neer bij het negatieve verhaal dat de geschiedenis ervan gemaakt heeft.

Ze spreken wel nog altijd van een psychotische inzinking.

greg Wacht wacht.

Het enige wat ik zei was dat ze Nietzsche wel gek moesten verklaren omdat hij per se God dood moest verklaren.

ans Ja maar het enige wat ik wil zeggen is

dat ze er iets destructiefs van hebben gemaakt.

greg Ja maar het is ook destructief.

Een psychose is toch destructief.

ans En ik denk van niet.

Misschien was het zelfs een van zijn meest heldere momenten.

greg Voilà dat is verwarrend.

ans Maar het is helemaal niet verwarrend

als we gewoon vertellen hoe het echt gegaan is.

Waarom zou een psychose ook geen schitterend inzicht kunnen zijn?

greg Ik weet het.

Ik weet het.

ans Ik bedoel –

Je hebt het Werther-effect aan de ene kant,
het dramatische gevolg dat jongeren...

greg ...zelfmoord gingen plegen.

Dat weten we.

ans ...massaal zelfmoord gingen plegen toen ze...

greg Massaal massaal.

ans ...toen ze Goethes 'Het Lijden van de Jonge Werther' hadden gelezen.

Het Werther-effect is tragisch.

Dat is negatief.

Dat is neen zeggen.

En aan de andere kant, aan de uiterst andere kant...

greg Ik weet het.

Ik weet het.

ans ...is er het Weiss-effect.

greg Weiss ja.

Dat weet iedereen hier.

Maar we spreken over hetzelfde.

ans Edgard Weiss bracht niets anders voort dan levenslust.

Ik zeg het nog eens:

een schitterend inzicht.

Er is geen sprake van een inzinking.

Het is ja zeggen.

Het is opstijgen,

niet inzinken.

greg Ja maar dat maakt het verwarrend.

Voor veel mensen is een inzinking nog altijd negatief.

pieter-jan Bij Dostojevski was het nog negatiever, daar was dat paard al dood.

greg Ja maar we moeten niet alles op één hoop smijten.

Bij Nietzsche leefde het nog he.

Het paard stond in Turijn, op zijn vier benen, levend en wel.

In 1890, ik wil ervan af zijn.

ans 1889.

greg Ja oké maar maakt niet uit.

ans Jawel, 1889.

greg Goed, 1889.

Turijn.

De geboortestad van Weiss.

Friedrich Nietzsche en Edgard Weiss hadden elkaar daar in Turijn ontmoet.

Alle elementen wijzen naar het Weiss-effect

en niet naar iets negatiefs.

ans Ja maar wat ben ik al heel de tijd aan het zeggen.

greg Maar ik zei toch net dat ik denk dat we hetzelfde aan het zeggen zijn.

pieter-jan Mag ik iets zeggen?

Zijn we zeker dat Weiss en Nietzsche elkaar daadwerkelijk hebben ontmoet?

ans Hij heeft gewoon een paard omhelsd die dag!

Hij zag het paard geslagen worden!

Hij kwam op voor de dieren.

En dan was er de zogenaamde beroemde inzinking?

greg Maar het was ook een inzinking.

Hij heeft dat paard omhelsd, is heel luid beginnen te snikken

en hij is op de grond ineengezakt.

In dat opzicht is het wel een inzinking he.

pieter-jan Maar volgens Nietzsches zus is hij gewoon gestruikeld, op straat, op zijn knieën, toevallig in de buurt van een paard en hebben ze hem overeind geholpen.

Dat had eigenlijk niet zoveel om het lijf.

De vraag is vooral: heeft Nietzsche Weiss wel ontmoet?

Het zou niet kunnen dat er geen ontmoeting is geweest?

greg Het verhaal met dat paard is juist een bewijs dat Weiss in de buurt geweest moet zijn.

Want dat is nu precies wat er gebeurde nadat ge Weiss had ontmoet: ge werd verliefd op alles wat werkelijk is.

ans Ik hoor het u graag zeggen,

dat is toch niet verwarrend?

greg Op alles wat we zien.

Alles wat er is, werd schoonheid.

De banaalste dingen werden verheven tot de meest adembenemende kunstwerken.

ans Ik ben blij dat we hetzelfde aan het zeggen zijn.

Nietzsche zei uit volle borst 'ja' tegen het leven.

Meer wou ik daar ook niet over zeggen.

1. Hij ontmoet Weiss.

2. Hij staat voor een geslagen paard.

3. Hij omhelst het en roept 'ja' tegen het leven.

En daarna heeft hij niets meer gezegd.

Heeft hij niets meer moeten zeggen.

pieter-jan Ja en weten we dan eigenlijk wat Weiss deed om Nietzsche zo ver te krijgen?

greg Ze vragen me dat dikwijls:

‘Ja maar wat deed die Weiss dan juist om Nietzsche zo ver te krijgen dat hij in zijn grootste gevoeligheid terecht kwam,

– want ’t is dat wat ge wilt zeggen he –

waardoor hij nooit nog iets heeft moeten schrijven?’

‘Bewijs dat dan eens,’ vragen ze me dan,

‘wat deed hij?’

En dan zeg ik altijd:

‘Kijk, Edgard Weiss maakte van u geen kunstenaar of een filosoof of een toeschouwer,

maar hij maakte de verbinding.

Hij verbond de dingen.

Hij verbond ze door kortsluitingen.’

pieter-jan Maar eigenlijk als ik het goed begrepen heb, kunnen we dat niet precies duiden, wat hij precies deed?

greg Ik zeg het juist.

ans Hij zegt het juist.

pieter-jan Natuurlijk, maar we weten niet wat hij exact deed.

Het is maar een vraag, omdat het verhaal wel heel erg op dat van Dostojevski lijkt.

En Nietzsche was een grote bewonderaar van Dostojevski.

Dus ik dacht gewoon, misschien...

ans Wat?

Wat dacht ge dan?

pieter-jan Ja het doet mij gewoon denken aan ‘Schuld en Boete’ van Dostojevski, mijn lievelingsboek maar ook dat van Nietzsche.

Het hoofdpersonage, Raskolnikov, ook getroebleerd en op de rand van een inzinking, die droomde, in deel één hoofdstuk vijf, hoe dronken boeren een paard doodranselden.

ans Ja en?

pieter-jan En hoe die Raskolnikov overmand werd door medelijden, het dode paard om de hals valt en kust.

ans Ja en?

pieter-jan Ik vond dat toch toevallig.

Maar let op:

in de eerste plaats een prachtig beeld van de innerlijke strijd die Raskolnikov met zichzelf en de wereld levert...

ans Ja maar dat is fictie.

greg Het gaat over oerdrift.

Vroeger, toen Edgard Weiss nog leefde,

had het Weiss-effect nog een andere betekenis dan nu: het was echt een effect, het was 'ja-tegen-het-leven'.

ans Snapt ge het niet?

pieter-jan Jawel.

Ik vroeg mij alleen maar af of Weiss dan...

ans Wat?

pieter-jan Nee nee ik snap het.

Ik snap het.

Ik ben helemaal mee.

hommage

pieter-jan Het is ongelooflijk hoe iemand zoveel invloed kan uitoefenen.

greg Ja ongelooflijk.

pieter-jan Ik ben echt zeer vereerd dat ik erbij kan zijn.

greg Hij zou het eens moeten weten,

Edgard Weiss,

dat we hier met zoveel zijn.

Hij zou het eens moeten weten.

ans Edgard Weiss, geboren in 1870

en gestorven in 1923.

greg Fysiek gestorven he.

pieter-jan Jaja fysiek.

ans Daar zou je toch voor tekenen,

om een eeuw later nog zo gevierd te worden

met hoeveel?

Een dikke honderd man hier samen.

En elk jaar komen er nog bij.

greg 'Verbind u, verbind u zo veel mogelijk met iedereen.'

ans Ah ge kent het al.

greg+pieter-jan Ja we hebben al geoefend in de auto.

greg Dat zei hij zelf.

't Is te zeggen: dat stond zo in zijn dagboeken.

ans Maar iedereen kent het ongetwijfeld.

greg Een van zijn meest geciteerde zinnen:

‘Verbind u, verbind u zo veel mogelijk met iedereen.’

Zo treffend in zijn formulering, zo raak, zo juist, dat er geen ontkomen aan is.

ans Voor ons is het zelfs een gebod geworden: ‘Verbind u!’

greg Om nu een voorbeeld te geven:

hij zag ooit in Zürich een vrouw op haar balkon...

ans Ah ja, mooi.

greg Ja gij weet wat ik ga zeggen:

hij zag ooit dus een vrouw in Zürich minutieus en met veel zorg een smerig tafellakentje opplooien.

Dat is Weiss.

Hij zocht niet naar het grote geheel, maar naar die kleine fragmenten.

ans Een vrouw vouwt haar lakentje op, Weiss ziet dat, blijft staan en hij trekt een cirkel om zich heen.

Zo beschreef hij het in zijn dagboeken.

Hij kijkt naar die vrouw en hij verbindt zich met haar.

greg Door naar haar te kijken.

ans Terwijl zij niet wist dat ze bekeken werd.

En zo verbond hij zich met haar, en met haar cirkel.

Hij ging op in het kijken naar haar,

en zij in het opvouwen van haar tafellakentje.

greg Dat is Weiss.

ans Dat is zo typisch Weiss.

En hij kon daar dan uren blijven staan.

greg Het staat letterlijk in zijn dagboeken:

‘En ik trok een cirkel om me heen,

en verloor ter plekke de draad der uren,

de ordening der jaren en werelden.
En als het tafellakentje opgeplooid was
en de vrouw uit mijn zicht verdween,
las ik er in een oogwenk aan af
op welk punt van de aarde ik mij bevond.’
Einde citaat.

ans Mooi he:

‘...op welk punt van de aarde ik mij bevond.’

Het is daarom toch echt absurd al die plekken te willen bezoeken als zelfs
hij niet meer wist op welk punt van de aarde hij zich bevond.

greg Pas op: Madrid, Parijs, Praag, Zürich, Wenen. Op zich allemaal prachtige
plekken.

ans Ja naar het schijnt.

Maar ge moet daar niet naartoe gaan
om dichterbij Weiss te komen.

Liefhebben in het hier en nu is genoeg.

greg Liefhebben is genoeg, absoluut.

Ik wil alleen maar zeggen:

ik ben naar al die plekken geweest,
maar ik had evengoed thuis kunnen blijven.

Er is niet eens een plakkaatje te vinden:

‘Hier is Edgard Weiss geweest.’

Nergens een verwijzing:

‘Hier heeft Weiss de twintigste-eeuwse kunst geherformuleerd.’

Dat ziet ge dus nergens.

Ja dan kunt ge beter thuisblijven.

pieter-jan Dus hij verbond zich niet met plekken maar met mensen.

ans Hij zat in zijn cirkel.

De vrouw met haar laken zat in haar cirkel,
en toch verbond hij zich met haar.

Door te kijken.

greg Scheppend kijken!

ans Ja scheppend kijken!

greg ‘Vrouw Vouwt Laken’, 1923, Picasso.

En dat gewoon na een ontmoeting met Weiss op een terras in Parijs.

Ongelooflijk toch!

pieter-jan Dus Picasso en Weiss hebben elkaar ontmoet?

Dat zijn we zeker?

ans Ah ja het staat in zijn dagboek.

pieter-jan Van Weiss?

ans Nee van Picasso:

‘Vandaag E.W. ontmoet op het terras van Café de La Rotonde. Begonnen met voorstudie voor “Vrouw Vouwt Laken”’.

Het staat er letterlijk.

pieter-jan Dat moeten nogal tijden geweest zijn!

Je kwam dan in aanraking met hem, door hem te ontmoeten.

ans Of gewoon door zijn dagboeken te lezen.

En hup: de onweerstaanbare drift om te scheppen.

greg En kunst te ontwaren ook.

Ik kan geen vrouw een laken zien opplooiën of ik denk aan Weiss.

ans En aan het schilderij dat het heeft voortgebracht.

pieter-jan Allee zeg, Picasso, dat wist ik niet.

greg Ja wat een petit café op een terras al niet teweeg kan brengen.

pieter-jan Allemaal door een ontmoeting.

ans Ontmoetingen die op den bots begonnen, maar die eindigden in tedere
vriendschappen.

Die ontmoetingen bleken zo raak, zo inspirerend, zo enthousiasmerend, dat
mensen ze gingen naspelen op straat.

I kid you not.

greg En eigenlijk,

wat deed hij?

De dingen beschrijven.

De mensen leren kijken naar de dingen.

‘Wat staat er daar...’

Dat is niet niks.

Daar zijn echt meesterwerken uit geboren

– we kennen ze allemaal –

kunstwerken die misschien het einde van een carrière vastlegden

maar ook een directe toegang tot onsterfelijkheid garandeerden.

ans Schönberg, Matisse, Pessoa, hij inspireerde ze allemaal.

– Ik moet het jullie niet vertellen natuurlijk. –

Hij liet de doven zingen,

mensen die niet lezen deed hij lezen,

ongelovigen maakte hij verliefd.

Hij heeft slapende dieren geaaid,

hij heeft het kunstenaarschap een nieuwe definitie gegeven.

En dat door bijna niets te doen.

pieter-jan Wat voor sporen kunst kan achterlaten!

Ik vond het ook echt goed dat je met Salinger begonnen bent.

ans Ah dank u wel.

Ja ik wou het eens anders aanpakken dit jaar.

greg Schitterend idee.

pieter-jan Ja de impact van dat boek, dat is niet te overzien.

ans Ja ongelooflijk.

pieter-jan Hoe één boek de geschiedenis kan veranderen.

ans Ja dat kunt ge u niet voorstellen,

en nog altijd aan het veranderen is.

greg Ja schitterend boek.

pieter-jan Dan schrijft ge 'Love Is All You Need' en wordt ge neergeknald

door een of andere gek die 'The Catcher in the Rye' te serieus neemt.

Gewoon omdat hij geen verbinding vond.

En dat is ook niet gemakkelijk,

verbinding vinden.

De grens is dun he.

Alles beter dan een nobody te zijn,

dacht Mark Chapman,

en hij besloot de moordenaar te worden

van John Lennon

om zich op die manier voor altijd met zijn idool te verbinden.

ans Oké,

het is goed dat we er inderdaad ook even bij stilstaan dat de ene liefhebber

de andere niet is, om het zacht uit te drukken.

En de ene verbinding dus ook niet de andere is.

Maar het Weiss-effect...

greg Het Weiss-effect ja!

ans Dat is dus totaal het tegenovergestelde.

Dan wordt het wel heel verwarrend.

Salinger was een voorbeeld.

greg Ja natuurlijk ge kunt dat niet vergelijken.

Weiss had een totaal andere impact. *lacht*

pieter-jan *imiteert zijn lacht*

ans Kijk, iedereen begint hier spontaan te lachen.

Dat is Weiss.

greg En zelf lachte hij ook veel.

Hij had een heel aanstekelijke lach.

Er is zelfs een verhaal over een café in Praag,

bomvol cafeetje, heel klein, dertig veertig man, en iedereen die daar was heeft meer dan drie uur moeten lachen, gewoon omdat Weiss daar heel eventjes geschaterd had.

Ze lachen.

greg Maar we gaan dat geen drie uur doen.

pieter-jan Amai interessant.

Dat wist ik niet.

ans Ja heel interessant.

Elke keer als ik Weiss denk te kennen

komt Greg met een nieuw verhaal op de proppen.

Van waar blijft gij die allemaal halen?

pieter-jan Ja van waar blijft gij die allemaal halen?

greg Er bestaan meer verhalen over Weiss

dan Weiss er zelf kon vertellen.

pieter-jan Ik wil ze echt allemaal horen.

greg Ja straks.

Ik zou eerst wat dingen willen klaarzetten.

Jan?

Hallo trouwens.

Alles goed?

Kunt gij al wat muziek opzetten?

muziek

Ans en Pieter-Jan hangen grote doeken op met daarop de afbeelding van een tuin.

Greg coördineert. Vooraan een tafel waarop Ans een tafellakentje ontvouwt.

stukje gevel

pieter-jan Zeg Greg, ik heb hier nog altijd dat stukje steen in mijn broekzak zitten.

Hebt gij dat nog nodig?

greg Wablief, zit dat los in uw broek?

pieter-jan Euh ja.

greg Dat is een grapje.

Maar dat zat toch in een plastic zakske?

In een Tupperware-doosje?

Met wattekes?

pieter-jan Ja ik heb dat eruit gehaald.

greg Zot!

Weet gij wel wat dat is?

Kom, geef dat hier.

Dichter bij Weiss komt ge niet hoor, man.

pieter-jan Oei sorry.

greg 't Is niet erg, maar blijf er nu af.

ans Vertel het verhaal anders.

Fantastisch verhaal.

Dat is een stukje gevel van het geboortehuis van Weiss.

Vertel!

greg Goh nee dat doet er nu niet toe.

Laat ons de dingen klaarzetten voor straks.

ans Jawel! Vertel! Het is echt een fantastisch verhaal.

greg Awel dit is dus een stukje gevel van het geboortehuis van Weiss.

pieter-jan Dus hij woonde daar echt?

greg Hoezo woonde hij daar echt?

Hij is daar geboren.

ans Vertel!

Op zijn achttiende reed Greg voor het eerst met de auto naar Turijn om er het geboortehuis van Weiss te bezoeken.

greg Voor de derde keer toen al.

ans Ja voor de derde keer toen al.

Maar voor het eerst alleen.

En hij bracht bijna al zijn tijd door op het plein voor het huis.

Maar ja misschien moet gij het zelf vertellen,

ik weet niet of ik het juist vertel.

In ieder geval, op de laatste dag van zijn reis heeft hij een takje geplukt van de lariks die daar op het plein staat.

greg Ja Weiss had die daar nog geplant.

En Pessoa heeft er nog over geschreven.

ans Ja Weiss heeft die daar nog geplant, die lariks. En Pessoa heeft er nog over geschreven.

‘Er staat een lariks op het plein, en ik ben er ook.’

En de volgende keer dat hij op dat plein stond

was twee jaar later ofzo...

greg Klopt.

ans En toen dacht hij, ik moet weer iets meenemen.

En toen heeft hij een stukje...

greg Ja maar een heel klein stukje.

ans Ja een heel klein stukje meegenomen van de bank die daar stond, onder die boom.

En zo volgden er nog tientallen bezoeken en tientallen souvenirs.

greg Ja.

ans Maar die laatste keer was spannend he.

Vertel!

Dan heeft hij een stukje van Weiss zijn huis meegenomen naar België.

greg Awel ja dit stukje dus.

Het is echt een ongelooflijk mooi huis.

ans Mag ik dat ook vertellen van de politie?

De politie zag hem bezig, want hij zat toen in zijn rode periode en dat viel op natuurlijk.

Dat klopt toch wat ik zeg he?

Ge zat toen toch net in uw rode periode he?

En hij heeft toen een nacht in de cel doorgebracht.

Maar mét een stuk gevel in zijn broekzak.

Held!

pieter-jan Dan zat dat bij u ook gewoon los in uw broek?

ans Ja maar hij moest wel.

cervantes' beenderen

pieter-jan Dus dichterbij Weiss kunnen we eigenlijk niet komen.

greg Nee.

Eigenlijk niet nee.

Tenzij ge zijn botten zou willen likken,

bij wijze van spreken.

ans Ja maar ge lacht.

Ge weet toch wat ze in Spanje aan het doen zijn?

greg+pieter-jan Jajajaja.

ans In Madrid.

greg+pieter-jan Jajajaja.

ans Da's toch even absurd.

greg Dat vind ik er persoonlijk nu ook wel echt over...

pieter-jan Jaja.

Nee sorry, ik kan niet volgen.

ans Madrid ligt al jaren open omdat ze de beenderen van Cervantes aan het zoeken zijn.

greg Belachelijk.

ans Heel de stad op zijn kop

voor beenderen van een schrijver

die vierhonderd jaar geleden gestorven is.

Vierhonderd jaar geleden!

En het liep al elke keer uit op een fiasco.

Wegenwerken moeten stopzetten.

Maar geen spoor van Cervantes.

Alsof hij anders nooit bestaan zou hebben.

Alsof zijn boeken niet voor zich spreken.

Waarom moeten we absoluut de mens achter een werk kennen?

Waarom moeten we absoluut met onze neus achter de coulissen?

Blijf daar toch eens weg.

pieter-jan Maar om terug te komen op Weiss.

Weiss wou zijn sporen uitwissen, toch?

greg We gaan ons concentreren op wat er van hem wel nog overblijft.

pieter-jan Bij Weiss mag dat dan wel?

ans Nee bij Weiss is dat anders.

greg Dat is anders bij Weiss.

ans Omdat Weiss...

ans+greg Zoeken naar Weiss

is zoeken naar het effect van Weiss.

Naar zijn effect nu.

greg Neem nu Celan.

En dan moeten we echt eens beginnen.

ans Of Hemingway.

pieter-jan Maar omdat we het nu over Weiss hebben...

greg Paul Celan.

Gewoon meisjes elkaars haar zien kammen.

Dat gewoon nog maar zien: het ene meisje kamt het andere meisje haar haar.

U daar bewust van zijn dus:

de schoonheid van die handeling.

ans Of Hemingway.

greg Proust.

ans Er moet niet heel de tijd van alles en nog wat gebeuren: een man op een boot vist,
is aan het vissen.

greg Een Madeleine-koekje eten.

ans Meer is het niet.

Meer zien we hem niet doen.

Vissen.

Maar in dat banale gebeuren ligt de schoonheid van een heel verhaal.

pieter-jan Maar Weiss.

greg Het belang van Weiss is het belang van dat inzicht, begrijpt ge?

ans Begrijpt ge het niet?

Het is nochtans niet moeilijk.

pieter-jan Jawel.

Ik begrijp het.

ans Het gaat niet om de zoektocht
naar de beenderen van de grote Cervantes,
het gaat niet om de opgravingen,
het gaat erom dat Weiss u doet kijken.
Scheppend kijken.
Het gaat over kijken naar de wegenwerker
die nu niet verder kan werken,
en die nu zijn boterhammen opeet.
Da's toch absurd: graven en graven,
en niks vinden!

greg En hoe dieper ge graaft,
hoe donkerder het wordt.

ans Terwijl het allemaal voor onze ogen gebeurt.

‘Daar ligt het goud van de dagelijkse ontdekking.’

Ik citeer nu efkes Weiss he.

greg Begrijpt ge het niet?

Het gaat over empathie.

Genegenheid kunnen opbrengen.

ans Genegenheid scheppen zelfs

voor iemand die boterhammen opeet.

De Madrileense wegenwerker en zijn boterhammen met Iberische achterham.

En de mogelijke mijmering van die wegenwerker, tijdens het eten van die boterham, aan de kant van zijn onvoltooide weg.

greg Dat uit elk simpel beeld een verhaal geboren wordt, dat is de mooiste les die Weiss ons te leren heeft.

In het simpelste beeld kan zich de grootste complexiteit openbaren.

Maar we doen dat zelf.

Het is er natuurlijk ook niet

en toch is het er.

de rode periode

pieter-jan Gij zat dus toen al in uw rode periode? Want toen ik Greg heb leren kennen zat hij ook in zijn rode periode.

greg Ja die heeft elf jaar geduurd.

Gij zit er nu hoelang in?

pieter-jan Nog niet zo lang,
sinds ik u heb leren kennen.

greg En ik heb het eigenlijk van Weiss.

Alle wegen leiden altijd naar Weiss,
dat is toch fantastisch.

Toen Picasso zijn blauwe periode had,
zat Weiss in zijn rode periode.

Maar Weiss zijn bekendste periode is natuurlijk zijn witte.

ans En dat ging bij Weiss ook puur over de kleur van zijn kleren he.

Het is niet zo dat hij ineens begon te schilderen.

Straks denken de mensen dat Weiss een schilder was.

greg Ah neen natuurlijk niet,

dat weten de mensen toch?

Weiss heeft nooit geschilderd,
nooit geschreven ook eigenlijk.

Hij heeft daar natuurlijk ook veel mensen mee teleurgesteld.

Zo'n groot kunstenaar,

en geen enkel kunstwerk voortbrengen,

zeggen ze dan.

Kunt ge u dat voorstellen?

ans Zo kortzichtig.

greg Komaan, zo'n rijk geestesleven.

Zo'n ideeënwereld.

Dan denk ik: hoe kunt ge Weiss zo slecht begrijpen.

Ik begrijp dat niet.

ans Alsof ge kunst moet maken om kunstenaar te zijn.

greg Terwijl scheppend kijken volstaat.

Terwijl het genoeg kan zijn om scheppend naar de dingen te kijken,
en u in het rood te kleden.

ans Vertel anders nog eens dat verhaal hoe gij Greg hebt leren kennen?

pieter-jan Goh ik weet niet of dit het juiste moment is.

ans Jawel jawel.

Gij zat op café in Antwerpen en toen ge naar huis ging, kwam Greg net
binnen, toch?

Greg?

Helemaal in het rood gekleed.

Maar dus letterlijk: van top tot teen.

Rode kousen, rode broek, onderbroek, trui, T-shirt...

Rode bandana ook.

Ja want hij had toen nog lang haar.

Maar misschien moet gij het vertellen.

pieter-jan Ik kende Greg wel.

greg Als figuur.

pieter-jan Ja als figuur, maar ik had nog nooit met hem gesproken.

ans Ja hij kende hem wel maar had nog nooit met hem gesproken.

pieter-jan Kennen, 't is te zeggen, dat valt natuurlijk op he, iemand die helemaal in het rood gekleed is.

ans Ja want Greg was helemaal in het rood.

pieter-jan Dus ik ga naast hem staan aan de bar, Greg was net een Bloody Mary aan het drinken, en ik zeg iets in de trant van:

'Uw outfit is wijs.'

En hij zegt: 'Neen Weiss.'

En ik lachen natuurlijk, want ik kende Weiss toen nog niet.

ans+greg Nee?

pieter-jan 't Is te zeggen, de naam zei mij wel iets.

greg Ge kende hem als figuur.

pieter-jan Maar ik kon er niet meteen een oeuvre aan koppelen.

En ik zeg dus: 'Ja Weiss.'

Met een knipoog.

En hij knipoogt terug, wat ik raar vind natuurlijk.

Dus ik probeer later nog eens: 'Echt cool dat rood.'

En Greg zegt: 'Ik zit in mijn rode periode.'

En hij knipoogt weer.

En er komt iemand binnen met veel lawaai,

begint wild op die piano te spelen,

en de barman zet de muziek keiluid om hem te doen stoppen.

En Greg zegt ineens: 'Literatuur is niet geboren op de dag dat er een jongen uit een dal kwam aangerend en riep: "Een wolf een wolf een wolf!" En dat er ook effectief een wolf achter hem aanliep. Neen de literatuur is ontstaan op de dag dat er een jongen uit het dal kwam aangerend en riep: "Een wolf een wolf een wolf!" En er geen wolf te zien was.'

...

Let op, ik begreep dat eerst ook niet meteen.

Het was misschien ook het moment niet.

Ik weet zelfs niet of ik het nu al begrijp,
maar het ontroerde mij. En nu nog altijd.

En ik had het gevoel dat ik iets moest terugzeggen, maar het leek alsof alles met die zin al gezegd was.

...

greg Heb jij mijn hemd van de droogkuis gehaald?

ans Ja het hangt daar.

Hebt gij ook nog iets anders meegenomen, Pieter-Jan?

pieter-jan Ja ik heb nog een hemd bij.

ans *aan publiek* Als jullie ook graag nog iets anders aandoen, dan is het nu het moment.

Greg en Pieter-Jan doen een proper hemd aan, Ans zet de bandrecorder klaar en de laatste spullen voor het ontbijt.

pieter-jan In of uit de broek?

greg Ik weet het niet.

Doe maar in.

...

Of nee doe maar uit.

het ontbijt / de nacht

greg Is het goed dat ik dan nu mijn lijstje overloop?

ans Ja.

greg – tafel

- stoel / zetel
- tafellaken
- tafellakenklemmen (4)
- mes, vork, lepel
- stoffen servet in servetring
- ondertas, tas, lepeltje
- pompelmoessap
- één eitje
- één botertje
- kandijsuiker in een zilveren schaal
- een mespunt zout uit de Camargue
- drie sneetjes Iberische achterham
- een kaars
- pen en schriftje (gebonden)
- leesbril

De muziek staat klaar, Jan?

ans Ik doe de vogels he.

greg Oké en dan de koffie.

Is de koffie al koud?

pieter-jan Ik ben er net mee bezig.

greg Neeneenee.

Dat is het punt net.

Ge moogt daar niet mee bezig zijn.

Die koffie moet vanzelf koud worden.

Dat zijn kwaliteitsbedervende processen

die ge gewoon hun gang moet laten gaan.

Weiss dronk zijn koffie altijd langzaam, omdat koffie voortdurend van smaak verandert naarmate hij kouder wordt.

En eigenlijk moet het raam eerst open.

Pieter-Jan, zet gij efkes het raam open?

Want het was een dag dat de lucht moest binnenkomen.

Ik citeer: 'Het was een dag dat de lucht moest binnenkomen.'

pieter-jan En waaruit citeert hij nu?

ans Uit zijn dagboek uit 1913.

greg Dus hij zette zijn raam open

en liet de lucht binnenkomen en binnenkomen.

En hij ontdekte dat de lucht smaakte naar koud geworden koffie.

Ik citeer: 'De lucht smaakt naar koud geworden koffie.'

pieter-jan En heeft hij dat dagboek bij?

ans Nee Greg kent dat uit zijn hoofd.

pieter-jan Ah oké.

greg Oké Pieter-Jan, nog efkes.

Laat de lucht maar binnenkomen.

Ja en... dicht.

Doe het dicht!

Dicht!

Smaakt ge het?

greg De confituren staan klaar?

Hallo!

pieter-jan Ja welke confituur moet het zijn?

Er staan hier elf soorten confituur.

Abrikozen, kersen, frambozen, aardbeien, pruimen...

ans Deze.

greg Weiss testte graag verschillende combinaties van confituren uit.

Die ochtend was het bananenconfituur met pompelmoes.

Een kleine tip trouwens:

tegenwoordig kunt ge in Berlijn in de confituurzaak waar hij toen naast woonde, in de Chodowiecki Strasse, die confituur kopen.

Weiss-confituur is alleen daar verkrijgbaar.

Zeker het bezoeken waard, heerlijk op pannenkoeken trouwens.

Maar dus terug naar die ochtend.

Voor alle duidelijkheid: het was dinsdag 17 maart 1913, en Weiss had onrustig geslapen.

Ik citeer: 'Erg onrustig geslapen.'

Hebben we de pistolet?

Ans smeert de pistolet en overhandigt hem aan Greg. Greg bijt van de pistolet en geeft hem terug aan Ans.

greg Ik citeer: 'Het ontbijt bleef op die ene hap na onaangeroerd.'

...

En het is op dat moment, het moment dat de lucht binnenkwam en hij een hap nam van zijn pistolet met bananenconfituur,

Ans zet de bandrecorder aan met vogelgefluit.

en hij de vogels buiten hoorde fluiten,

dat hij het 'Stabat Mater' nog hoorde doorzingen in zijn hoofd.

Het 'Stabat Mater' weerklinkt.

Ik citeer: 'De meerstemmigheid van 'Stabat Mater' zingt nog door in mijn hoofd.'

De avond ervoor was hij naar een opvoering geweest van 'Stabat Mater'. Tijdens zijn leven was het 'Stabat Mater' al een paar keer van smaak veranderd.

Maar deze keer had hij dus aan zijn moeder moeten denken.

Hoe zij daar altijd stond, ontroerd door zijn woorden.

'Er staat een boom in de tuin en ik ben er ook,'

had hij als zesjarige geschreven naast een tekening van een boom.

Zijn moeder had er meteen een dichtelijk genie in herkend.

Toen hij jaren later het huis verliet stond zij aan de deur.

Ze stond daar te staan en in zijn gedachten is zij daar altijd blijven staan.

greg Die dag van de heerlijke bananenconfituur, en de lucht van koud geworden koffie en het 'Stabat Mater' in zijn hoofd, vermengd met pompelmoes, werd hij overvallen door een gevoel van...

ans Berouw.

greg Berouw dat hij zijn moeder niet meer is gaan opzoeken.

Dat hij nooit de kunstenaar is geworden die zij in hem gezien had.

ans Berouw dat hij nooit het vernieuwend werk heeft kunnen scheppen waarop zij hoopte.

greg Berouw dat hij de strijd met het witte blad...

ans ...met het lege canvas...

greg ...nooit is aangegaan.

ans En berouw nu ook om zijn eigen eenzaamheid.

greg 'Ik ben de deur uit en zij staat er nog.'

Ik citeer efkes he.

ans Hij laat zijn ontbijt voor wat het is en legt zijn schriftje voor zich en neemt zijn pen.

Acht uur lang schrijft hij aan zijn grootste en enigste project ooit: het theaterstuk 'Echo's Beenderen'.

greg 'Echo's Beenderen'!

Hij schrijft heel de nacht door.

Hij gaat pas slapen als Echo's stem afkoelt.

pieter-jan Koud geworden is.

ans Ja heel goed: koud geworden is.

't Is dan vier uur 's nachts.

greg Later, het was al licht.

In maart, dan is het zeker al zeven uur.

Hij schreef: 'Ik ga nu slapen want het schitterend licht van het inzicht is uitgedraaid.'

ans Ah ja de zon was al op.

Maar om vier uur 's nachts heeft hij die telegrams verstuurd.

greg Een prachtig telegram.

ans Vier uur 's nachts, verstuurd naar zijn intimi.

greg Kafka!

ans Picasso!

greg Een prachtig telegram.

Ik citeer eventjes: 'De tijd schijnt door te draaien en de uren hebben de rangen gesloten.

Ineens overzie ik alles en alles komt samen en alles komt mij tegemoet. Ik ben de wereld, ik heb 'Echo's Beenderen' gezien.'

ans Een radicale breuk met het verleden!

greg Met zijn verleden.

ans Ah ja vroeger droomde hij van een kunstwerk dat volstrekt origineel is.
Dat enkel naar zichzelf verwijst.
pieter-jan Vrij van invloeden.
greg Geen invloeden!
Een wit blad.
Hij wilde zo origineel zijn...
ans ...zo eigen
...zo anders
...zo niet thuis te brengen
...zo 'vernieuwend'
...dat niemand hem begreep.
En hij is er zo eenzaam van geworden.
Omringd door velen,
maar eenzaam.
Alleen in zijn cirkel.
Ondanks zijn effect op de buitenwereld.
En nu dus die radicale breuk.
Een radicale omhelzing van de meerstemmigheid.
Flashback!
greg Want het is op dat moment:
het moment dat de lucht binnenkwam, en hij een hap nam van zijn pistolet
met bananenconfituur, en hij de vogels buiten hoorde fluiten,
dat hij het 'Stabat Mater' nog hoorde doorzingen in zijn hoofd.
En die meerstemmigheid,
al die stemmen,
al die stemmingen,
alle geuren samen

zorgen voor een kortsluiting in zijn eigen hoofd.

En ineens het besef:

‘Het ultieme meesterwerk moet van smaak veranderen, moet langzaam bederven,

uitsterven naar het einde toe.’

‘Het ultieme meesterwerk moet smaken als koud geworden koffie!’

Ik ben erin aan ’t komen, ’k voel het.

ans Hou het vast, hou het vast.

greg ‘Ik ben de deur uit en zij staat er nog.

Is de koffie al koud?’

ans Het besef dat het ultieme kunstwerk,

dat zijn ultieme kunstwerk, van smaak moet veranderen, als je het heel langzaam drinkt, zoals koude koffie.

greg Nee dat alle smaken moeten samenkomen om te kunnen veranderen van smaak.

ans Bananenconfituur met pompelmoessap!

Koude koffie!

Iberische achterham!

Alle smaken,

maar ook alle stemmen!

Meerstemmigheid:

de stemmen van het ‘Stabat Mater’,

de stem van zijn moeder,

de vogels,

vloeien samen tot een som.

Een som van stemmen.

Een som van al zijn invloeden.

greg Een titel.

Ik heb een titel nodig.

ans Hij heeft een titel nodig!

greg 'Echo's berouw'.

Nee.

'Echo's stem'.

Nee.

'Cervantes' stem'.

Nee dat is het niet.

Nee ik heb Echo nodig.

ans Weiss heeft een echo nodig.

pieter-jan 'Echo's Beenderen', toch?

Was het niet 'Echo's Beenderen'?

ans Nee nu heeft hij die nog niet.

We zitten in een flashback!

greg 'Echo's heimwee'.

Nee te abstract.

Echo is gedoemd zich te herhalen.

ans 'Echo gedoemd'?

pieter-jan 'Echo herhaald'?

greg Nee nee nee.

Echo, dat is de eeuwige herhaling,

de afgewezen liefde,

en daarom alledaags.

We moeten haar kunnen aanraken.

We moeten haar kunnen zien in haar alledaagsheid.

'Ik ben de deur uit en zij staat er nog.'

ans Een cirkel!

Trek er een cirkel omheen!

greg En haar stem moet wegebber.

pieter-jan Zoals koffie van smaak verandert en koud wordt.

ans Jajaja.

greg Haar stem wordt zwakker en zwakker.

Haar stem verzwakt,

verdwijnt.

En zo verschijnt haar lichaam duidelijker en duidelijker.

ans Oh dit is zo mooi.

greg We zien haar verschijnen.

We zien haar ribben door haar mager velletje schijnen.

Eigenlijk moet stem beeld worden.

Alle stemmen,

alle invloeden

moeten doorschijnen in dat ultieme beeld.

Zo moet zijn kunstwerk eruitzien.

pieter-jan Doorschijnend!

greg Als de ribben van Echo,

de beenderen van Echo,

doorheen haar bleke vel.

‘Echo’s Beenderen’.

Ja.

‘Echo’s Beenderen’.

Dat is het!

pieter-jan+ans ‘Echo’s Beenderen’!

Een cirkel!

Trek er een cirkel omheen!

greg+ans Het gaat er niet om wie Weiss was, maar om wie hij is, en zal zijn.

pieter-jan Zijn echo's.

ans De beenderen van zijn echo's.

greg Wij zijn wat er nog is overgebleven van hem.

Weiss is weg, maar de lariks op het plein van Turijn is er nog.

Wij zijn de lariks op het plein.

Wij zijn de schaduw van de lariks op het plein.

ans De lariks is mijn lievelingsboom!

greg En de jaren trekken ringen,

cirkels van tijd.

Houden van is onthouden.

We kennen de woorden uit ons hoofd,

gekerfd in de stam van de lariks,

richten ze zich op.

Oprijzende standbeelden die dood lijken

maar leven geven.

ans Oh zo mooi!

pieter-jan Neen scheppend kijken!

Hij schreef ze in onze ogen.

Hij kerfde ze in onze blik.

ans Oh zo mooi!

pieter-jan In ons worden zijn woorden gebroken.

Gereflecteerd.

Woorden worden beeld.

Wij zijn het kleine kristal van Weiss!

Wij zijn het kleine fragment van zijn grotere geheel!

ans Wij zijn het kleine fragment van zijn grotere geheel!

pieter-jan Wij zijn het kleine kristal van Weiss!

En als ge door het kristal kijkt,
ziet ge de wereld in het meervoud.

Het kristalbeeld is niet de wereld,
maar ik zie de wereld in het kristal.

...

De eeuwige fundering slaat alle kanten uit.

Hoe dichterbij Weiss ik kom,
hoe meer de wereld aan scherven valt.

Ik ben een scheur.

Ik ben gescheurd.

Versnipperd.

Weiss is het kristal
waar we doorheen moeten kijken.

Maar niet te lang.

Daar gaat ge van doordraaien.

Of beter, daar ga ik van doordraaien.

...

Wij zijn het kleine kristal van Weiss!

Wij zijn de lariks op het plein van Turijn,
en ik ben er ook!

...

Kristal – lariks.

Fuck. Dat is een anagram?!

Lariks – kristal.

...

Maar de T is te veel.

De T van Te veel.

De T van Tijd staat aan de Kant.

De T staat in de kantlijn.

Het zuivere verstand.

De tand des tijds.

Het verstand van de tijd.

Ik ben de tijd kwijt.

De verloren tijd,

gestold in een kristal,

geworteld in de grond,

de grond van de zaak,

een boom van tijd,

verzaakt aan zijn grondzaak.

Een lariks.

En de wind waait erdoor.

En ik hoor geen geluid.

...

De cirkel van Weiss!

Eén lang ogenblik,

omcirkeld,

een eeuwige omnachting,

een verzachtende omstandigheid,

een schitterend inzicht.

Ik wil één ultiem werk zien en daar zo veel mogelijk in opgaan.

Eén laatste schilderij en daarin opgaan.

Eén laatste gedicht en daarin opgaan.

Eén laatste lied en daarin opgaan.

Geef mij een paard,

ik wil iets omhelzen.

begint te zingen

People think I'm crazy

doing what I'm doing

Well, they give me all kinds of warnings

to save me from ruin

When I say that I'm okay

well they look at me kinda strange

'Surely you're not happy now

you no longer play the game.'

People think I'm lazy

dreaming my life away

/

You may say

I'm a dreamer

but I'm not the only one

I hope some day you'll join us

And the world will be as one

/

I'm just sitting here watching

the wheels go round and round

I really love to watch them roll

No longer riding on the merry-go-round

I just had to let it go

het beeld staat in beeld

greg Ja chapeau.

En dat voor uw eerste keer.

ans Ongelooflijk, zo schoon.

greg Weet ge aan wie gij mij soms doet denken?

Soms doet gij mij denken aan mijzelf, vroeger.

ans Ge ziet, het Weiss-effect.

Voelt ge al die verbindingen hier,

die verbondenheid.

Heerlijk.

greg Niet slecht.

Ge moogt er fier op zijn.

ans Ja zo diep, zo juist.

‘Een boom van tijd,

een lariks.’

Meesterlijk.

Zo goed, ik zag hem staan.

Echt prachtig.

Prachtige boom ook.

greg Ja de eerste keer is het altijd wat heftig.

Dan komt er van alles los.

Dat is Weiss he.

ans Dat is dat effect.

Bij mij was het ook.

Greg, mijn eerste keer.

greg Goh amai ja.

Ans is gewoon beginnen te wandelen.

ans Scheppend wandelen he!

greg Vierendertig uur aan een stuk.

ans Gewoon beginnen te stappen,

de hele nacht door,

de zon zien ondergaan en zien opkomen,

en weer zien ondergaan.

Langs veldwegen,

langs graanvelden met spelende kinderen,

dwars door bosranden,

en maar zingen en maar huppelen.

Ik kon niet meer stoppen.

En ge kent mij,

ik die anders nooit buitenkom!

Zo onder invloed van Weiss.

greg We zijn haar moeten gaan oppikken in Beveren.

ans Ça va?

pieter-jan Ja sorry ik heb mij wat laten gaan.

ans Maar ja da's goed!

pieter-jan Ja neen sorry het was er eigenlijk uit voor ik het wist.

greg Da's normaal.

De eerste keer is altijd het hevigst.

Zeker als ge in uw rode periode zit.

Hadden we u moeten verwittigen?

ans Ja maar, we kunnen blijven praten over het Weiss-effect, uiteindelijk moet ge het gewoon kunnen voelen.

Moet ge in uw grootste gevoeligheid kunnen terechtkomen.

greg Ik denk dat dit het moment is om de gedenkplaat in te huldigen.

ans Ik was net hetzelfde aan het denken.

En misschien mag Pieter-Jan dit keer?

greg Nee nee ik doe het, het is aan mij.

pieter-jan Ja sorry, efkes time-out anders.

Ligt dat nu aan mij, maar 't valt mij precies ook wat zwaar.

Is dat normaal?

ans Ik was wat stijf na mijn eerste keer.

greg Een beetje moe misschien.

pieter-jan En een beetje triestig?

Maar 't ligt misschien aan mij.

Misschien is 't niet het ideale moment.

ans Jawel jawel.

pieter-jan Mag ik nog eens iets vragen dan?

Bedoelde Weiss met:

'Ik trek dan een cirkel rond mezelf',

dat ge allemaal in uw eigen cirkel zit?

greg Hij zag iets en trok er een cirkel rond ja.

En hij trok ook een cirkel rond zichzelf.

En die cirkels verbond hij dan met elkaar

door te kijken.

pieter-jan En dat niemand dus eens in iemand anders zijn cirkel kan?

Ik heb precies meer behoefte nu

om eens in iemand anders zijn cirkel te gaan zitten,
of is dat te abstract?

...

Maar misschien is het nu niet het moment, sorry!

ans Jawel als het u deugd doet.

greg Doet het deugd?

pieter-jan Ja sorry, misschien was ik er beter niet over begonnen.

greg Het heeft u dus geen deugd gedaan?

pieter-jan Jawel jawel.

Maar mijn therapeut had mij gezegd dat ik mijn cirkel nooit rond maak,
en dat ik dat moet leren.

‘Niet meer e-mailen ’s nachts.

’s Nachts moet ge slapen

of op een terras zitten

of naar het vuur of de sterren kijken.

Elke dag uw cirkel afsluiten.’

Snapt ge?

En ik besef nu ineens

dat ik misschien liever eens in iemand anders zijn cirkel kruip,

en mee op dat balkon wil gaan zitten van dat vrouwtje in Zürich,

en samen met haar dat tafellaken opvouwen,

er gewoon bij gaan zitten.

Sorry, het gaat hier niet over mij.

greg Ja maar ge moet niet alles en iedereen in uw cirkel proberen te
trekken.

Dat is niet wat Weiss bedoelde.

pieter-jan Ja sorry, dit is echt totaal het foute moment.

ans Nee als het u deugd doet om er eens over te praten.

pieter-jan Ja sorry,

'k had mij nochtans voorgenomen...

ans Maar neen 't is goed, praat maar,

praat maar, als dat helpt.

greg Ik denk dat het nu wel echt tijd is geworden voor die gedenkplaat.

pieter-jan Mijn therapeut zegt ook dat ik er meer over moet praten.

Maar ik vind precies nooit het goeie moment.

Maar bon, vanavond gaat het over Weiss.

greg Ja het gaat hier inderdaad vanavond over Weiss.

ans Ja maar wat zegt Weiss?

Weiss zegt: 'Verbind u, verbind u zo veel mogelijk met iedereen.'

En zeker met ons, dus praat maar.

greg Als hij er niet over wil praten,

dan moeten we dat niet forceren.

Misschien is 't inderdaad niet het moment.

pieter-jan Nee nee maar ik wil wel praten, maar alleen als het het moment is.

greg Ah ja ik weet het niet, is het het moment?

ans Natuurlijk, zeg het maar.

Ieder zijn effect he Greg.

Als hij nu de behoefte heeft om te praten.

pieter-jan We zijn zo hyperverbonden met alles, maar we worden niet bijeengehouden, zegt mijn therapeut.

Dat is wel een wezenlijk verschil, denk ik nu,

maar niemand schijnt dat te begrijpen.

ans Wilt ge niet verbonden zijn met ons?

pieter-jan Jawel jawel.

Sorry, nu denken jullie dat ik dat zo bedoel.

Sorry, nee ik was er beter niet over begonnen.

ans Maar neen 't is oké.

Ge moet gewoon denken aan de mensen die Weiss niet kennen.

Hoe erg is dat?

Ik begrijp niet hoe ze het volhouden.

Dus dan moet ge denken: nog een geluk dat wij Weiss kennen.

Dat wij met hem verbonden zijn.

pieter-jan Ja en ik voel mij ook verbonden met Weiss.

Let op, dat staat niet ter discussie.

Maar mijn probleem is dat ik overal de grootste kunst in zie.

Ik zie een meisje met een beetje een halfopen mond, grote, peinzende ogen en een blauwe haarband, en voilà: 'Meisje Met De Parel'.

Dat beeld schuift ervoor.

ans Maar bij mij ook!

Een tankstation is geen tankstation meer,
maar poëzie.

En dat allemaal dankzij dat schilderij van Hopper.

Dat is toch fantastisch?

pieter-jan Dankzij de kunst,

zie ik dus de wereld.

ans Maar ik ook.

pieter-jan En kan ik de wereld als kunst ontwaren, dat doet eventjes
deugd.

Ik kan daar eventjes helemaal in opgaan.

ans Ja maar ik ook.

pieter-jan Maar soms denk ik: de kunst staat in de weg.
Het beeld staat in beeld.
En ik kan er niet bij.
Ik wil gewoon dat meisje zien.
Ik wil gewoon bij dat meisje in haar cirkel kruipen.
ans Maar is het daarmee opgelost?
Kijk, toen ik eens echt in de put zat, heeft Greg me verteld over Weiss zijn
brieven,
zijn liefdesbrieven, aan zijn afgewezen minnares.
Niemand kent die brieven.
Greg heeft die ergens gevonden.
En hij had haar geschreven
dat zij schuifelende geliefden moesten blijven,
voorzichtig naar elkaar toe schuifelen,
maar nooit samenvallen.
En zo keek hij ook naar de wereld,
en zo probeer ik nu ook naar de wereld te kijken.
In de verte verlegen glimlachen,
stil schuifelen,
dromen over elkaar,
dat wel allemaal,
maar nooit het uiteindelijke contact.
Het gaat over het net-niet waarmaken.
'Het beeld moet in beeld staan,'
is wat Weiss zei.
Altijd en overal.

Weiss zei het letterlijk: dat als je getrouwd bent, met een huis en kinderen,
dat je dan in de waarheid leeft.

En hij wou van zijn leven niet in de waarheid terechtkomen.

Fictie, dat was zijn ding.

Hij beschreef de waarheid als iets waar hij net buiten stond.

Als iets bevreemdends.

Iets waar hij nog in geboren moest worden.

Maar hij wou er niet in geboren worden, in de waarheid.

Van zijn eenzaamheid heeft hij zijn schrijfstijl gemaakt.

En dat is verleidelijk natuurlijk,

om uzelf te troosten als ge alleen zijt.

pieter-jan Misschien is het dat,

misschien voel ik mij gewoon alleen.

greg En gij denkt dat wij niet alleen zijn?

Gij denkt dat Weiss niet alleen was?

Weiss was eenzamer dan wie ook!

Weiss was door en door eenzaam.

Zo eenzaam dat ge het ook fysiek voelt.

Dat ge letterlijk vergaat van de eenzaamheid.

Dat alle cellen in uw lijf,

elk afzonderlijk, allemaal samen,

vergaan van de eenzaamheid.

Zo eenzaam was Weiss.

En Weiss moest ook eenzaam zijn!

Weiss koesterde zijn eenzaamheid.

Want als ge een kunstenaar wilt zijn,

moet ge eenzaam zijn,

moet ge verzaken aan de wereld,
een cirkel om u heen trekken.
En vanuit uw cirkel kijkt ge naar de dingen,
naar de mensen in hun cirkel,
naar de mensen die zich koste wat kost
willen verbinden door in elkaars cirkel in te breken.
'Ik wil erbij, ik wil erbij, in uw cirkel.'

Neen!

Blijf in uw eigen cirkel.

Blijf eens in uw eigen cirkel man!

Houd eens wat afstand.

En verbind u door te kijken.

Zonder afstand ziet ge niets.

Als ge er met uw neus op zit, is alles wazig.

Neen verbinding door te kijken,
vanop afstand.

Verbinding door afstand.

Dat is de enige duurzame verbinding.

Dat is wat Weiss ons leert.

Dat is hoe ik mij met Weiss verbind.

Want wat gaat ge doen?

Met iedereen praten?

Gaat ge iedereen knuffelen?

Neen!

Blijf er af.

Blijf in uw cirkel.

Houden van is u onthouden.

Houden van is afstand houden.

Dat is de wet van Weiss.

pieter-jan Maar wat zijt ge ermee als ge de enige zijt die dat weet?

Dat ge iedereen ongestoord in elkaars cirkel ziet binnen en buiten wandelen.

Dat ge iedereen zich ziet verbinden dat het geen naam heeft.

Alsof daar geen cirkels zijn!

Wat zijt ge ermee als ge de enige zijt die die wet van Weiss kent?

Als wij de enige drie zijn die de wet van Weiss lijken te kennen?

Alsof hij nooit bestaan heeft?

greg Goed.

Hij heeft niet bestaan.

Weiss heeft niet bestaan,

als het dat is wat ge wilt.

Sterker nog,

Weiss heeft 'Echo's Beenderen' ook nooit geschreven,

als het dat is wat ge wilt.

Of neen,

Weiss heeft 'Echo's Beenderen' wel geschreven,

maar hij heeft het meteen erna verbrand,

of opgegeten,

ge moogt kiezen.

Als het dat is wat ge wilt.

En hij heeft daarna

elf jaar lang niets meer geschreven,

niets meer gezegd zelfs,

he?

Als het dat is wat ge wilt.

Als het dat is wat ge wilt,

dan

heeft

Weiss

nooit

bestaan.

stilte

Ans volgt Greg tot achter de doeken.

Een knuffel.

Stil overleg.

Inhuldiging gedenkplaat.

edgard weiss

1870 - 1923

werd hier gevierd

de lariks

videoprojectie over de volledige scène

beeld op beeld op beeld

ans Onlangs zei ik ineens dat mijn lievelingsboom de lariks is.

Straf he.

En ik heb nog nooit een lariks in het echt gezien.

Ik weet niet of ge u er een beeld bij kunt vormen, maar een lariks is eigenlijk een heel simpele, tengere naaldboom.

Meer naald dan boom eigenlijk.

De enige naaldboom ook die zijn naalden verliest.

De kleine naalden zijn in de lente eerst heldergroen, worden dan zachtgroen,

en in de herfst kleuren ze een fel oranje-geel

en vallen ze af.

Ze worden wat bitterder, zeg maar,

eigenlijk zoals koffie die kouder wordt.

Hij is naar het schijnt ook zo hard als steen,

en ge hoort de wind er niet door waaien.

Zelfs geen hevige wind, en dat is zo jammer eigenlijk, want ik hoor de wind heel graag waaien als ik naast een boom sta.

Ze zijn stil en versteend, de lariksen.

...

Ja niet alles slaat bij mij in als een bliksem,
maar het maakt mij toch ook niet onauthentiek als ik niet meteen omverval
van betovering?

Ik had gelezen dat de bomen uit Beckett zijn kindertijd een essentiële
invloed hadden op zijn latere werk.

En die bomen uit zijn kindertijd waren lariksen.

En ook al zijn die lariksen dus op het eerste gezicht niet de mooiste bomen
die er zijn,

ik ben toch van die bomen gaan houden.

Waarschijnlijk net omdat die boom een hele weg heeft moeten afleggen om
die glans te krijgen, zeg maar, die hij nu heeft voor mij.

Dus hoorde ik mezelf onlangs luidop zeggen
dat mijn lievelingsboom de lariks is.

Ik wou geen indruk maken ofzo, het kwam er vanzelf uit.

Ik kan blijkbaar nooit rechtstreeks van iets houden.

Ik moet eerst een paar keer een lariks bij verschillende schrijvers of
schilders tegengekomen zijn, voordat ik eindelijk daadwerkelijk met al mijn
aandacht naar die boom, naar dat beeld van die boom, ga kijken.

En waardoor ik, zonder hem ooit te hebben aangeraakt, gaandeweg beslis:
'de lariks is mijn lievelingsboom.'

projectie

Ik ben niets

Ik zal nooit iets zijn

Ik kan ook niet iets willen zijn

Afgezien daarvan koester ik alle dromen van de wereld

Pessoa

Het Weiss-effect ging in première op
12 september 2014 in kunstencentrum
NONA te Mechelen

Concept:

Ans en Louise Van den Eede

Tekst:

Wannes Gyselinck, Ans Van den Eede en
Louise Van den Eede

Spel:

Pieter-Jan De Wyngaert, Greg Timmermans
en Ans Van den Eede

Dramaturgie:

Wannes Gyselinck

Met dank aan Stefaan van Brabandt, Jan Bekaert,
Ruben Nachtergaele en Marika Ingels

Met de steun van de Vlaamse Overheid, kunstencentrum NONA en het
Vlaams Fonds voor
de Letteren. In samenwerking met kunstencentrum CAMPO

Hof van Eede (2011) is een collectief van Louise en Ans Van den Eede. In hun eerste drie voorstellingen begeven ze zich in het spanningsveld tussen fictie en realiteit, waarheid en schoonheid, de literatuur en de wereld.

www.hofvaneede.be

Toneelwerk

Het Weiss-effect – 2014

Dorstig – 2013

Waar het met de wereld naartoe gaat, daar gaan wij naartoe – 2012